

مقام معظم رهبری

فرصت حج، فرصت ورود یک انسان در فضای بیکرانہی معنویت است؛ از لایه لایه زندگی معمولی خودمان باهمه‌ی آلودگی‌هایش، باهمه‌ی اشکالاتش، خودمان را بیرون می‌کشیم و به فضای صفا و معنویت و تقرب الی الله و ریاضت اختیاری می‌رویم.
خطاب به کارگزاران حج ۱۳۸۷

سرازم

معنویت
هم اندیشی
اتحاد اسلامی

شماره ۸
نشریه خبری تحلیلی
بعثه مقام معظم رهبری
پنجشنبه ۴ مهر ۱۳۹۲
۲۰ ذی القعدة ۱۴۳۴
SEPTEMBER 26, 2013
ZAER NEWSPAPER

جانبازان در کنار احد

جانبازان حاضر در مدینه منوره به یاد جانبازی های پیامبر اسلام و یاران گرامی اش در راه دین مهربانی و با تجدید خاطره روزهای حماسه و دفاع از مکان های مقدس مدینه، شهر پیامبر، بازدید کردند.

زیارت دوره در مدینه منوره که با دیدار زائران از کوه احد آغازی حماسی دارد شاید بیش از همه برای کسانی شوق انگیز و گواراست که در همین راه گام نهاده باشند و جهاد برای دفاع از حقایق را تجربه کرده باشند. شاید همین شوق بود که چند تن از جانبازان را پیش از ساعت مقرر به مقابل هتل دارالرحمه کشانده بود. رحیم علیزاده دبیک، صمد تیز قدم غازی، و عباس خداوردی از پیش از ساعت هفت صبح با همراهشان مقابل در هتل ایستاده اند. هنوز بقیه نیامده اند و اگر سکوتشان رانمی شکستم شاید کمتر میل به سخن گفتن می داشتند. همسر آقا رحیم، قدری آن طرف تر ایستاده و گاهی برای انجام کاری که رحیم از او خواسته وارد هتل می شود و بر می گردد. اهل ماکو در آذربایجان غربی است. جانباز قطع نخاعی ۷۰ درصد است و برای بار اول است که با همسرش به سرزمین وحی مشرف شده.

می پرسم مگر در جبهه به شما حاجی نمی گفتند؟! می خندد و می گوی خیر، به من نمی گفتند. چیزی به زبان ترکی به همسرش می گوید و بعد رو به من می گوید: وقتی به خانه جدیدمان آمده بودیم همسایه مان مدام به من می گفت حاجی و من می گفتم که هنوز حاجی نشده ام تا اینکه این حج نصیبمان شد و آمد و گفت دیدی گفتم شما حاجی هستی؟! صمد تیز قدم غازی هم با همسرش از مشهد آمده.

« ۲

سرمقاله
دکتر محسن اسماعیلی

پاسداشت اینارگران دفاع مقدس

هفته دفاع مقدس، یادآور دوران پر افتخاری است که اسلام و ایران در سخت ترین شرایط تاریخی مورد هجومی همه جانبه و ناجوانمردانه واقع شده بود. ادامه در صفحه ۳

توصیه های مهم درباره برگزاری دعای کامل در جوار بقیع

تا ساعت ۲۱ خود را به محل برگزاری مراسم دعا برسانند گفت: از مدیران محترم کاروانها خواسته شده امشب غذا را زودتر توزیع کنند تا زائران بتوانند به موقع خود را به محل مراسم دعای کامل برسانند.

« ۱۱

مسئول برگزاری مراسم دعای کامل در مدینه منوره گفت: اولین مراسم دعای کامل ساعت ۲۱ و ۳۰ دقیقه امشب در محل بین الحرمین آغاز می شود و در ساعت ۲۲ و ۳۰ دقیقه به پایان خواهد رسید. مجید آخوندزاده با تأکید بر اینکه زائران باید

پیام تبریک دکتر روحانی به مناسبت روز ملی عربستان
دکتر حسن روحانی در پیامی فرا رسیدن روز ملی عربستان را به پادشاه، دولت و ملت این کشور تبریک گفت. در پیام دکتر روحانی خطاب به ملک عبدالله پادشاه عربستان آمده است: امیدوارم در پرتو وحدت و همدلی و با بهره گیری از مشترکات عمیق دینی، فرهنگی و تاریخی دو ملت، شاهد گسترش روز افزون همکاری های برادرانه میان دو کشور باشیم.

جانبازان در کنار احد

او جانباز ضایعه مغزی ۷۰ درصد است که در شلمچه مجروح شده. می گوید من اینجا بیشتر غربت دیدم. غربت اهل بیت (ع). به خصوص وقتی این غربت را با شکوه حرم امام رضای خودمان مقایسه می کنم دلم می گیرد.

مهر می رسند.

دیدار جانبازان در ذوقبلیتین فقط محدود به گشت و گذار جانبازان در اطراف مسجد می شود. ذوقبلیتین مسجدی است که در آن پیامبر هنگام نماز خواندن به سوی بیت المقدس مامور به تغییر قبله به سوی مکه می شود. مسجد قبا مقصد بعدی کاروان جانبازان است. یکی از جانبازان با عصا سوار اتوبوس می شود و کنار من می نشیند. نامش سید علی سید غلامی است و بار دوم است که به حج تمتع می آید. در شلمچه مجروح شده.

با خنده می گوید این را بنویس که مردم فکر نکنند ما را مجانی به حج می آورند: من و همسرم ۲۶ میلیون تومان هزینه سفر پرداخت کرده ایم. به مسجد قبا که می رسم مسافران هر کدام به شوق ادای نماز در مسجدی که فضیلت نماز خواندن در آن به اندازه یک عمر مفرده است می شتابند. حاج آقا علوی، درباره مساجد سبعة می گوید مسجد فتح، مسجد سلمان فارسی، مسجد علی ابن ابی طالب، مسجد فاطمه، مسجد عمر و مسجد ابوبکر در کنار مسجد ذوقبلیتین مساجد سبعة را تشکیل می دهند که در منطقه خندق واقع شده اند. اتوبوس جانبازان در مساجد سبعة توقف کوتاهی دارد و جانبازان بدون پیاده شدن از آن توضیحات حاج آقا علوی را درباره این مساجد می شنوند. نماز ظهر نزدیک است و زمان برگشتن است. مدیر کاروان تاکید می کند که سریعتر حرکت کنند تا نماز را در مسجد النبی (ص) بجای آورند. کاروان جانبازان هشت سال دفاع مقدس به سمت مسجد پیامبر حرکت می کند تا با نماز جماعت در این مسجد یک بار دیگر پس از ۱۴ قرن یادآوری کند که "توحید" و "نماز" به عنوان پیام پیامبر رحمت و مهربانی هنوز در تاریخ جاری است.

ادامه از صفحه اول

عباس خداوردی جانباز دیگری است که با پسرش آنسو تر ایستاده و منتظر جانبازان دیگر است. می گوید قبل از انقلاب برای حج ثبت نام کرده بود و با دو هزار تومان سال ۶۳ یک بار به حج مشرف شده است.

کم کم بقیه جانبازان از راه می رسند و اتوبوس ها راه می افتند. در اتوبوسی که ما هستیم همین که می نشینند روضه را آغاز می کنند.

محمد حسین هاشمی سرپرست کاروان تاکید می کند ممکن است به دلایلی امکان تجمع را در احد ندهند اما خوشبختانه این اتفاق نمی افتد و جانبازان بعد از سخنرانی حاج سید محمد حسن علوی گرگانی روحانی خوشرو کاروان یک دل سیر به یاد همزمان و آشنایان و کسانی که التماس دعا داشته اند روضه حمزه سید الشهداء عموی پیامبر می خوانند و دعا می کنند.

روحانی کاروان در سخنرانی اش به بیان پندها و عبرت های احد برای مسلمانان پرداخت. محمد هنرور یکی از جانبازانی که هنگام عزیمت به منطقه احد در اتوبوس دچار درد شدید پا شده بود را می بینم که به همراه همسرش آرام محو تماشای اطراف است. می پرسم بهتر شدید؟ لبخنی به نشانه رضایت می زند. دکتر محمد روستا نژاد پزشک همراه جانبازان که در اتوبوس مشغول رسیدگی به محمد بود می گوید جانبازان قطع نخاع گاهی انتهای عصب های قطع شده شان درد شدیدی می گیرند که البته پمپ های ضد دردی که در شکمشان است مسکن را به بدنشان تزریق می کند اما گاهی هم باید ماساژ را همراه کرد. او می گوید دو کاروان شامل ۸۰ جانباز قطع نخاع و دو چشم آسیب دیده امسال با همراهان خود به سرزمین وحی مشرف می شوند که گروه اول ۲۹ شهریور وارد مدینه شدند و کاروان دوم ۶

اعضای کاروان نور متشکل از ۲۱ نفر از قاریان و حافظان قرآن کریم صبح امروز با نماینده ولی فقیه در امور حج و زیارت دیدار و گفتگو کردند. تلاوت دلنشین آیات نورانی قرآن کریم زینت بخش این دیدار بود. آقای قاضی عسکر نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی با اشاره به رهنمودهای مقام معظم رهبری، در مورد توجه و تدبیر در آیات قرآن کریم در موسم حج اظهار داشت: حضور کاروان قرآنی در مراسم حج باعث خرسندی و شفافیت است.

مقام معظم رهبری نسبت به تلاوت و تدبیر و ترویج فرهنگ قرآن در حج اهتمام ویژه ای دارند و امیدواریم امسال نیز به گونه ای عمل کنیم که رضایت ایشان جلب و منویات معظم له تحقق پیدا کند.

وی با اشاره به کاهش ۲۰ درصدی ظرفیت زائران حج تمام کشورها گفت: با توجه به کاهش سهمیه از یک سو و ۲۰ سال در نوبت بودن مردم برای سفر حج از سوی دیگر، تعدادی از نیروها از جمله از کاروان قرآنی را برخلاف میل خود کاهش دادیم که امیدواریم با حل مشکل و افزایش سهمیه حجاج بتوان کمبود ها را جبران کرد.

نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی توجه به قرآن در حج را بسیار مهم و اساسی دانست و گفت: مکه و مدینه محل نزول قرآن است. تلاوت و توجه به قرآن در سرزمین وحی حال و هوای دیگری دارد لذا باید زائران را بیش از پیش به تلاوت و تدبیر در قرآن ترغیب کنیم.

وی قرآن کریم را وسیله هدایت عموم مسلمانان و مردم سراسر جهان خواند و گفت: قرآن نور و وسیله هدایت و شفاف کننده دردهای روحی و روانی انسان ها است.

ادامه در صفحه ۱۱

روحانی
خوشروی
کاروان یک
دل سیر به
یاد همزمان
و آشنایان
و کسانی که
التماس دعا
داشته اند
روضه حمزه
سید الشهداء
عموی پیامبر
می خواند و
دعا می کند

پاسداشت ایثارگران دفاع مقدس

ادامه از صفحه اول

آن روزها دشمن در برابر قد برافراشته بود و می‌خواست در شرایطی که به خیال خود بهترین فرصت می‌دانست، نام و یاد اسلام انقلابی و ایران اسلامی را برای همیشه از خاطره‌ها محو کند. اما «وَمَكَرُوا وَمَكَرَ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ...»

در آن دوران دشواری و تنهایی، مردانی پیدا شدند که از آن جنگ ناخواسته، گنجی جاودان ساختند و خود نیز به ستارگان درخشان تاریخ تبدیل شدند. آنان که به هنگام خطر فداکاری کرده و جان خود را برای سلامت و امنیت دیگران سپر می‌کنند، در هر فرهنگی عزیز و ارجمند هستند.

شهیدان و ایثارگران، افزون بر همه عظمتی که از نگاه دیگران دارند، در نظر ما از فضیلت و عظمت جهاد در راه خدا نیز برخوردارند.

جهاد در راه خدا، چه فرجام نیک پیروزی و بازگشت فاتحانه در پی داشته باشد و چه به فرجام نیک دیگر، یعنی شهادت منجر شود (سوره توبه، آیه ۵۲)، ارزشی بی‌نظیر و دری از درهای بهشت و رحمت خدا است که به فرموده امیر مجاهدان، علی علیه‌السلام در نهج‌البلاغه، تنها به روی بندگان خاص او باز می‌شود.

امیرمؤمنان علی (ع) درباره منزلت رزمندگان راه خدا، حدیث مفصلی را از رسول خدا (ص) نقل می‌فرمایند.

در آن حدیث، پیامبر خدا درباره ارزش و ثواب کاری که رزمندگان می‌کنند، چنین توضیح داده‌اند. از آن هنگام که او تصمیم به شرکت در جبهه می‌گیرد و خداوند برائت از جهنم را به او می‌دهد تا موقعی که به شهادت می‌رسد و خداوند به او بشارت می‌دهد که آنچه برای او آماده کرده است را نه چشمی دیده است و نه گوشی شنیده است و نه به فکر کسی خطور کرده است... تا آنجا که خداوند به هنگام شهادت او می‌گوید: من جانشین وی در خانواده‌اش هستم؛ هر کس آنان را خوشنود کند مرا خوشنود کرده است و هر کس آنان را ناراحت کند مرا ناراحت کرده‌است.

نقش تاریخی نخبگان جهان اسلام در حج

دکتر محمد رضا باقری معاون امور
بین‌الملل بعثه معظم رهبری در
گفتگویی با نشریه زائر نقش تاریخی
نخبگان جهان اسلام را در حج برای
ایجاد وحدت برشمردند که متن این
مصاحبه از نظر گرامی شما می‌گذرد

چه فرصت‌هایی در موسم حج برای ارتقای حس وحدت اسلامی در اختیار مسلمانان کشورهای مختلف قرار دارد؟

حضور فشرده و میلیونی مسلمانان در مکانی واحد و در خلال محدوده زمانی خاص و انجام اعمال به شکل یکسان و واحد، با لباس متحد‌الشکل و شعارهای همگون و اجرای مناسک و دستورالعمل‌های منتج به تقویت ابعاد معنوی و روحی شرکت‌کنندگان، تماماً حاکی از بیان ظرفیت موسم حج در تقویت روابط فی‌مابین و حل مشکلات جهان اسلام است. امروز جهان اسلام دچار مشکلات فراوانی است و فرهیختگان امت اسلام بهترین زمان را برای حضور و ایفای نقش دارند. کشورهای اسلامی چگونه می‌توانند از ظرفیت موسم حج برای تقویت روابط فی‌مابین و حل مشکلات جهان اسلام بیش از این سود ببرند؟

در آموزه‌های دینی مسلمانان، منافع حج در امور مختلف شمرده شده و غیر قابل انکار است و علاوه بر آثار مادی، آثار معنوی و عرفانی آن ماندگار و مثال‌زدنی است. در این میان فواید و آثار سیاسی و اجتماعی حج از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است که در سایه همبستگی و وحدت امت اسلامی قابل دسترسی است.

مسلمانانی که توفیق تشریف به سرزمین وحی و حضور در موسم حج را دارند چگونه می‌توانند اهتمام خود در زمینه زدودن تصویر منفی از جهان اسلام را نشان دهند؟ در این زمینه رعایت چه مواردی به زائران ایرانی توصیه می‌کنید؟

توصیه‌های اکید پیامبر عظیم‌الشان اسلام (ص) در خصوص رعایت اخلاق و حسن سلوک و در عین حال ارتباط تنگاتنگ با زائران دیگر بسیار راهگشاست. ولذا مسلمانان در این مراسم جهانی با اخلاق نیکو و برخورد‌های برادرانه و در عین حال هوشمندانه نسبت به وقایع و اتفاقات جهان اسلام آگاهی‌های خود را افزایش دهند تا در بازگشت به موطن خویش منشأ اطلاع‌رسانی دقیقی به سایرین باشند. ضمناً در امر نظافت اماکن مقدسه و شوارع آن خصوصاً در ایام تشریق کوشا باشند زیرا رفتار محیط زیستی مسلمانان همواره مورد توجه رسانه‌های بین‌المللی است.

نقش زائران تحصیل‌کرده و زبان‌دان که از کشورهای مختلف به سرزمین وحی مشرف می‌شوند، در بسط بعد سیاسی حج، چگونه قابل توصیف است؟

کنگره جهانی حج بهترین مکان و مناسب‌ترین زمان برای تبادل نظر و گفتگوی سازنده مسلمانان شرکت‌کننده از همه کشورهای اسلامی است. هرچه سطح معلومات و زبان خارجی آنان بالاتر باشد، این مهم بهتر و مفیدتر انجام می‌شود. علیرغم توسعه امر اطلاع‌رسانی و تنویر افکار عمومی، بدلیل ملاحظات سیاسی و وابستگی بسیاری از آنها به کانون‌های قدرت استکباری و صهیونیستی، ضرورت گفتگوی چهره به چهره مسلمانان از اهمیت بالایی برخوردار است که تحقق آن در موسم حج فراهم می‌باشد.

با توجه به اینکه موسم حج فرصتی برای دید و بازدید نخبگان اسلامی است سیمای حج را از منظر این نوع ارتباطات چگونه تفسیر می‌کنید؟

دید و بازدید نخبگان جهان اسلام فرصت مغتنمی است تا آنها از نزدیک در جریان وقایع جهان اسلام قرار گیرند. امروز جهان اسلام در وضعیت خوبی نیست و نخبگان می‌بایست نقش تاریخی خود را بر عهده گرفته و با توصیه به وحدت وارد عمل شوند.

از نظر مذاهب امامیه بسمله، آیه ای از سوره فاتحه الكتاب است و نخواندن آن موجب بطلان نماز میشود و در نمازهای چهارگانه مثل نماز صبح و مغرب و عشاء بلند خوانده میشود.

حکم بسمله در مذهب شافعیه نظیر امامیه است، اما در مذهب حنفیه بسمله اگر چه جزء قرآن است ولی جزئی از سوره فاتحه الكتاب نیست و خواندن آن برای امام جماعت یا کسی که فرادا نماز خود را به جا میآورد، به صورت آهسته و سّری سنت است و بهتر آن است که بخواند ولی ترک آن نماز را باطل نمی کند.

در مذهب حنبلیه نیز خواندن بسمله به صورت آهسته و سّری سنت است ولی جزء سوره حمد محسوب نمیشود.

اما به نظر مالکیه بسمله در نمازهای مستحب (نافله) جایز است ولی در نمازهای فریضه (واجب) خواندن بسمله گرچه مکروه است ولی اگر نمازگزار نیتش آن باشد که مخالفت با سایرین نداشته باشد، در این صورت به طور آهسته خوب است که بسمله را قرائت کند.

از آنچه گفته شد، می توان نتیجه گرفت خواندن بسمله در نماز در نظر اهل سنت ولو به صورت آهسته واجب یا سنت است و لذا معمولاً آن را ترک نمی کنند.

در همین زمینه گفتنی است اهل سنت هم همانند شیعیان قبل از شروع به خواندن حمد، استعاذه (اعوذ بالله من الشیطان الرجیم) را به زبان جاری می کنند.

حج آن است که بدانی حج، در آمدن به آستان الهی و گریز از گناهات به سوی اوست و پذیرش توبه و ادای تکلیفی که خداوند بر تو واجب ساخته، بواسطه آن است.

دیدار رئیس بعثه حج الجزایر با نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی

احمد سعیدی، رئیس بعثه حج الجزایر در مدینه منوره با نماینده ولی فقیه در امور حج و زیارت و سرپرست حجاج ایرانی دیدار کرد. در این دیدار که عصر سه شنبه دوم مهرماه در بعثه مقام معظم رهبری صورت گرفت بر ضرورت تحکیم وحدت امت اسلامی و افشای توطئه های عوامل وابسته به دشمنان اسلام برای تضعیف مسلمانان تاکید شد.

گفت: جمهوری اسلامی ایران و الجزایر می توانند با تبادل تجربیات همکاری های خود را در امور حج و زیارت گسترش دهند.

احمد سعیدی رئیس بعثه حج الجزایر در مدینه منوره با ابلاغ سلام وزیر حج و اوقاف این کشور به نماینده ولی فقیه در امور حج و زیارت و سرپرست حجاج ایرانی گفت: با وجود توطئه های مختلف دشمنان اسلام، جمهوری اسلامی ایران و الجزایر به اسلام واقعی که اسلام رحمت و محبت است پایبند هستند.

وی افزود: حج نماد اصلی تحقق اتحاد مسلمین علیه دشمنان مشترک است و مسلمانان باید از این فرصت برای تحکیم صفوف خود به بهترین شکل استفاده کنند. رئیس بعثه حج الجزایر در مدینه با اشاره به موضع این کشور برای تحقق وحدت امت اسلامی گفت: معتقدیم که این مرحله گذر پایان می یابد و فتنه گران نابود خواهند شد.

شیخ حسین بوالقوث رئیس هیات افتای بعثه حج الجزایر نیز طی سخنانی گفت: ملت انقلابی الجزایر مانند ملت مسلمان ایران تلاش های زیادی در جهت مقابله با فتنه گران داشته است و مسلمانان باید به دشمنان اجازه نفوذ در میان صفوف خود را ندهند. وی افزود: دشمنان اسلام تلاش می کنند که ما را از هدف اصلی خود که آزادی قدس شریف است منحرف کنند اما در این راه موفق نخواهند شد. شایان ذکر است همه ساله دیدار وزیر حج و اوقاف الجزایر با نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی در مکه مکرمه برگزار می شود.

حجت الاسلام و المسلمین سید علی قاضی عسکر، شرایط امروز جهان اسلام را تاسف بار خواند و گفت: با فتنه دشمنان هر روز در یکی از کشورهای اسلامی درگیری و کشتار صورت می گیرد و هدف دشمنان از گسترش ناآرامی ها در جهان اسلام، جلوگیری از اقتدار مسلمانان و تضعیف جوامع اسلامی است. وی اختلاف طائفه ای و مذهبی را سم مهلکی برای کشورهای اسلامی دانست و افزود: کشورهایی چون الجزایر و جمهوری اسلامی ایران که سابقه انقلابی درخشانی دارند باید در توسعه وحدت جهان اسلام پیشگام باشند.

سرپرست حجاج ایرانی افزود: جمهوری اسلامی ایران آمادگی دارد با گسترش ارتباطات و تبادل هیات های مختلف میان دو کشور، قدم های جدی برای تحکیم وحدت مسلمانان و تعمیق مناسبات با الجزایر بردارد.

وی به تحرکات تروریستی تکفیری ها در برخی کشورهای اسلامی اشاره کرد و گفت: متأسفانه تروریست های وابسته به استکبار به نام اسلام دست به کشتار و جنایت می زنند و چهره اسلام و مسلمانان را خدشه دار می کنند.

وی خطاب به هیات الجزایری گفت: شما و ما که هزاران شهید را برای استقلال و آزادی و اعتلای اسلام هدیه کرده ایم نباید اجازه دهیم که از اسلام که دین ترحم و زندگی است مسالمت آمیز است چهره ای خشن به دنیا معرفی شود. حجه الاسلام و المسلمین قاضی عسکر به همکاری های دو کشور در زمینه حج اشاره کرد و

رئیس مرکز پزشکی حج و زیارت خبر داد:

آمادگی کامل بیمارستان مکه در ارائه خدمات به زائرین

راه اندازی چنین بیمارستانهایی آنهم در این سطح که به صورت فصلی ارائه خدمات می دهند پیچیدگی های خاص خود را دارد و چون ایام حج در مباحث مدیریت بحران در بخش تجمعات انبوه قرار می گیرد، این بیمارستان باید برای مقابله با بحرانهای ناخواسته و مدیریت آن به منظور کاهش عوارض و تبعات ناشی از آن آمادگی داشته باشد که به حمد خدا این تمهیدات در بیمارستان های مکه و مدینه مرکز پزشکی حج و زیارت انجام گردیده است.

دکتر سید علی ریاض با بیان این موضوع که به طور معمول بیمارستان مکه کمی دیرتر از بیمارستان مدینه راه اندازی می گردد، گفت: حجم کار در مکه بسیار وسیع تر است و سطح عملیات اوسعت و حجم بالاتری برخوردار است و با تلاش شبانه روزی پرسنل اعزامی مرکز پزشکی به بیمارستان، هم اکنون این بیمارستان از آمادگی کامل در ارائه خدمات به زائرین محترم است. رئیس مرکز پزشکی حج و زیارت جمعیت هلال احمر افزود:

استغفار معطران می‌کند

آیت الله جوادی آملی

مآثر

تا درون خود را به خوبی نشناسیم، راهی برای اصلاح اخلاق نخواهیم یافت. در مسائل اخلاقی، خداوند یک سلسله سرمایه‌هایی را بعنوان «فَالْهَمَّهَا فَجُورَهَا وَتَقْوَاهَا» داده است و این گرایش و یا گریز را هم در وجود ما قرار داد که چه چیز خوب و چه چیز بد است.

معنای آیه فوق این نیست که خدا به ما فهماند که عدل، صدق، حق خوب است و کذب و ظلم بد، بلکه معنای آن این است که خدای سبحان طوری ما را آفرید که فطرتا به سمت صلح و عدل گرایش داریم و همچنین فطرتا از ظلم و ستم گریزانیم.

ذات اقدس الله یک سلسله سرمایه‌های الهی را که ادراک بدیهیات است به ما داد تا به وسیله آن مباحث نظری را درک و کسب کنیم. در مسائل اخلاقی نیز یک گرایش‌هایی را به ما داد که می‌فهمیم چه چیز حق و چه چیز باطل است. در مباحث علمی نیز به یک سو گرایش داریم و از یک سو نیز گریزانیم.

ما با بدیهیات مشکل بود و نبود جهان‌بینی را حل می‌کنیم، با «فَالْهَمَّهَا فَجُورَهَا وَتَقْوَاهَا» مشکل اخلاقی را حل می‌کنیم و تا از درون خود باخبر نباشیم، راهی برای اصلاح اخلاق نداریم.

برای اصلاح اخلاق نباید دو روش و عمل را فراموش کرد، اول اینکه در زورآزمایی تسلیم شهوت و غضب نشویم و دوم اینکه حال که دست و پای عقل عملی باز است کوشش کنیم که عقلی عملی را خودکفا کنیم و خود آن همه چیز را بفهمد و نیازی به عقل نظری و حوزه و دانشگاه نداشته باشد، منتهی باید توجه داشت که این فهمیدن با تصور و تصدیق نیست و این عقل عملی که در درون ما است خود آن چشم پیدا می‌کند و مشاهده می‌نماید.

ما در اخلاق چاره‌ای نداریم که مواظب این بخش باشیم، معنایش این نیست که از درس کم بگذاریم و یا رهایش کنیم، درس هم خواندن آن، هم گفتن و هم تعلیم آن عبادت است، اما باید توجه داشت که این درس و بحث ما به آن اطمینانی نیست چون خیلی از ماها در کهنسالی دچار فراموشی می‌شویم.

انسان باید خود را با استغفار معطر کند، گناه لجن و بدبو است.

سلسله مقالات ذوقی پیرامون «شب‌های چهل‌گانه» (۳)

موسی به میقات آمد

وَوَاعَدْنَا مُوسَى ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأَتَمَّمْنَاهَا بِعَشْرِ فِتْمٍ مِيقَاتٍ رَبِّهِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً

محمدحسین قرنی

مآثر

واژه نبی از ماده نبا به معنای خبر و جمع آن انباء به معنای اخبار و نبی به معنی خبیر و آگاه است اما حقیقت نبوت را اهل ذوق جوهر ارتباط با عالم اله تعبیر می‌کنند و قالب آن را وحی می‌خوانند و آن به حسب تحقیق ذات مراتب و مشکک است. یک مرتبه از وحی به حیوانات هم می‌شود. خدای تعالی درباره زنبور عسل می‌فرماید: «وَأَوْحِي رَبِّي إِلَيَّ النَّحْلُ» پروردگار تو به زنبور عسل وحی کرد و مهندسی سازه مسدس در هندسه فضایی نه مسطحه آن هم در شکل انبوه که پیچیده ترین اشکال و اجرام هندسی می‌باشد زنبور عسل در دانشگاه وحی آموخته است. مرتبه دیگر وحی به انسان‌های غیر نبی اصطلاحی هم می‌شود. خدای تعالی درباره مادر موسی کلیم می‌فرماید: «وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ أُمَّ مُوسَى أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذَا خَفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكَ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ». ما به مادر موسی وحی کردیم فرزندان را شیر ده و اگر بر او نگرانی و می‌ترسی به دل رود نیل رهایش کن. این هم مرتبه ای از وحی است که به مادر موسی می‌شود و این وحی هم آنقدر شفاف و روشن است که مادر فرزندان را براساس آن به دل رود نیل رها می‌کند. مرتبه سوم از وحی و نبوت به حسب روایات در روای صادقه است. گرچه خود آن هم مراتبی دارد و کاشفیت آن از متن واقع متفاوت است. استاد الهی آیت الله حسن زاده آملی دام ظلّه می‌فرمودند: درجه کاشفیت خواب از واقع به درجه مراقبت افراد و طهارت نفوس دارد و در رساله هزار و یک نکته آورده‌اند که مرحوم علامه طباطبایی می‌فرمودند: هر وقت روزها مراقبتم شدیدتر می‌شد تمثالتم در شب زلال تر می‌گشت و به عهده اهل عرفان که می‌گویند اول چیزی که نصیب سالک می‌گردد خواب‌های خوش و شیرین است تا در ادامه به بیداری‌های شیرین تر تبدیل می‌گردد.

یک صبح به اخلاص بیا بر در ما

گر کام تو بر نیامد آنکه گله کن

که حضرت ایشان می‌فرمودند: چرا صبح، شب بیا آغوش باز است و منادی تا به صبح فریاد هل من تائب و هل من مستغفر گوش فلک را کر کرده است. لذا:

یک شام به اخلاص بیا بر در ما

گر کام تو بر نیامد آنکه گله کن

در کتب حکمی و کلامی و در صحف عرفانی در گذشته بحث نبوت و منامات را یک جا مطرح می‌کردند و یکی از تفاوت‌های نبی و رسول را در ارتباط آنها با ملک وحی در خواب و بیداری می‌شمردند. و اما در باب نبوت اصطلاحی هم می‌دانید که انبیاء الهی یکسان نیستند و درجه ارتباط آنها با عالم اله متفاوت است. «تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ».

با این مقدمه بحث نبوت کلیمی را عنوان می‌کنیم. از موضوعاتی که در اربعین کلیمی برای موسی کلیم علی نبینا و آله و علیه السلام رخ داده است موضوع تجلی است. خدای تعالی می‌فرماید: «وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ قَالَ لِنَبِّئْنَا وَلَكِنْ انظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا». وقتی که موسی به میقات ما آمد (بحث میقات و بحث وقت گذشت) و خدایش با او سخن گفت و این جاست که موسی به ردای کلیم الهی مفتخر و به قله معرفت کلیمی نائل می‌گردد و تازه آتش عطش معرفت بیشتر وجودش را مشتعل می‌کند که به قول امیرالمؤمنین علی علیه السلام: منهومان لا يشبعان منهوم علم و منهوم مال.

مرحوم علامه

طباطبایی

می‌فرمودند:

هر وقت

روزها مراقبتم

شدیدتر

می‌شد

تمثالتم در

شب زلال تر

می‌گشت و

به عهده اهل

عرفان که

می‌گویند

اول چیزی

که نصیب

سالک

می‌گردد

خواب‌های

خوش و

شیرین است

تا در ادامه به

بیداری‌های

شیرین تر

تبدیل

می‌گردد

امام صادق (ع) فرمودند: حج گزار و عمره گزار، میهمان خدایند، اگر چیزی از او بخواهند، عطا می کند و اگر او را بخوانند، پاسخشان می دهد و اگر شفاعت کنند، شفاعتشان را می پذیرد و اگر سکوت کنند (و چیزی نخواهند) خداوند، ابتدا بخشش می کند و در مقابل هر درهم، هزار هزار درهم پاداش می گیرند.

اینجا، بهشت روی زمین است

در این روزهای اقامت در مدینه، هر صبح به بقیع رفته ام و در همه این صبحها هر بار اراده کرده ام چیزی بنویسم نتوانسته ام، نوشتن بقیع جرات می خواهد. امروز پس از نماز صبح، باز هم به بقیع رفتیم که هنوز خورشید در آن ندمیده بود و سرخی شفق آسمان روی آن قبور پاک نشسته بود.

با پر زدن هر کبوتری در بقیع دلت پرپر می شود و تو هر روز این پرپر شدن دلت را به نظاره نشسته ای و از این خاک دل نمی کنی، انگار همه جاذبه زمین اینجا متمرکز شده کنار این چهار غریبی که ارکان زمین هستند! حرفها اینجا تمام نشدنی است و من دلم می خواهد نوشته خود را به بیانی از شهید عزیز "مرتضی آوینی" که این روزها بارها و بارها خواندمش تزیین کنم:

خطاب ما اینجا با عاشقان است و با درد آشنایان که این حکایت را دیگر، هر دلی تاب شنیدن ندارد. ای اشک مهلتی تا بازگویم حکایتی را که قرنهایت در سینهام مستور مانده است و درد آشنایی نیافته ام که این راز سر به مهر را با او زمزمه کنم.

به حال این چشمها ... از مردی که ظاهرش به جنوبی ها می خورد و به پهنای صورتش را اشک زلال و گرم پوشانده است و با پاهای پینه بسته اش روی خاک بقیع آرام آرام می خرامد از او می پرسیم اینجا چه خبره؟ و حاجی در میان زمزمه هایش جوابی می دهد که حیرانم می کند. "اینجا داریم بر روی بال فرشتگان قدم می گذاریم" ... "اینجا بهشت روی زمین است" ...

اینجا آدمها کمتر حرف می زنند و من نیز حق ندارم خلوت کسی را به هم بزنم. در بقیع هر کسی روضه خوان دل خویش است. آدم دلش می خواهد داد بزند، از خود بیخود شود اما آن قبرهای آرام نگاهت می کنند و به صبوری فرایت می خوانند.

اینجا همه چیز برای شکسته شدن دل آماده است. تو به جایی آمده ای که مظهر مظلومیت در تاریخ است. دل به این دریای آرام می زنم، دیگر باید نوشت. من و دل و قلم و حضورم در اینجا و ... همه مدیون بقیع هستیم.

می خواهم قلم را به دستانم بسپارم. از لحظه ای بنویسم که برای اولین بار از پشت آن پنجره های مشبک سبز رنگ غربت بقیع را احساس کردم و از داخل کنگره ها آن قدر چشمانم خیره شد که گویی آخرین تصویر عمرم را می بینم.

دم دمای صبح، آسمان مدینه گرفته است و این گرفتگی، دلگرفتگی تو را هزارچندان می کند. عمری با قاب عکسی از بقیع دلت را تسکین داده ای و حالا داری با چشمانت از این قبور غریب هر روز هزار تصویر می گیری. خوشا

سفر ایران اسلامی

حفظ شأن و شئون اخلاقی را در تمام مراحل سفر سرلوحه خود قرار داده و همواره به یاد داشته باشید شما نمایندگان کشور پر افتخار و سربلند جمهوری اسلامی ایران هستید. بانوان محترمه ضمن حفظ حجاب اسلامی از پوشش هایی که از نظر مدل یا رنگ با فرهنگ کشور میزبان مغایرت دارند جدا بپرهیزند و معرف زن ایرانی و مسلمان باشند.

اقامت در هتل

پس از رسیدن به هتل، ضمن دریافت کلید اتاق و توجه به توصیه های مدیر کاروان، کارت نشانی هتل یا ساختمان را دریافت کنید و برای پیشگیری از سرقت های احتمالی که ممکن است از داخل اتاق ها صورت پذیرد، برای نگهداری از پول و اشیاء قیمتی همراه خود، از صندوق امانات که ممکن است در اتاق مدیر یا سالن هتل باشد، استفاده کنید.

توصیه های

زائر گرامی! با مطالعه و به کارگیری توصیه های مربوط به راهنمای سفر، ضمن کاهش آسیب ها و خطرات احتمالی، فرصت استفاده هر چه بهتر از معنویت و ترقی و تعالی روحی را برای خود و همراهانتان فراهم آورید چه بسا در مواردی، کم توجهی یک زائر به این توصیه ها می تواند شیرینی این سفر معنوی را به کام همه تلخ کند.

با ما از رازهای سر به مهری که در سینه داری بگو.

ای بقیع، ای هم‌نوی مولای، مهدی (عج)، ای رازدار آن یار غریب، بگو آنجا چه می‌گذرد، هنگامی که او به زیارت قبور می‌آید؟ بگو، بسا ما بگو، لایب صدای گریه غریبانه آن یار مضطر را هنگامی که بر غربت اسلام می‌گرید، شنیده‌ای؟ بگو، با ما بگو که حبیب ما، در رازگویی‌های علی‌وار خویش، و در مناجاتهای سجادگونه‌اش چه می‌گوید؟ ای تربت مطهر، ای آنکه بر جای جای تربت تو، نشانه پای حبیب و اثر اشکهای غریبانه او باقی است.

ای هم‌نوی «امن یحیی» مولا مهدی (عج)، ای مصداق، «طبتم و طابت الارض التي فیها دفنتم»، ای کاش که ما به جای خاک تو بودیم و هنگامی که آن یار غایب از نظر به زیارت قبور می‌آمد بر پای او بوسه می‌زدیم. ای بقیع، ای تربت مطهر، ای کاش ما نیز چون تو، می‌توانستیم که با آن محبوب، آنگاه که «امن یحیی» می‌خواند، هم‌نوا شویم، و برآستی که «امن یحیی» حکایت دل پرغصه اوست، کن.....

«امن یحیی المضطر اذا دعاه و یكشف السوء و یجعلکم خلفاء الارض».
چرا که اوست مصداق اتم مضطر و خلافت ارض میراثی است که به او باز می‌گردد و ای بقیع مطهر منتظر باش. اگر آنان توانستند که برای همیشه شمس را در غربت غروب نگاه دارند تو نیز غریب خواهی ماند.

و اگر حجاب از گوشه‌ها و چشمه‌ها بردارند طنین ناله کروبیان را در ملکوت اعلی خواهد شنید و خواهی دید که چگونه فرشتگان بال در بال جلوه‌های جاودانی رحمت خاص حضرت حق را بر این خاک گسترانیده‌اند.

ای بقیع، ای مطهر، ای رازدار صدیق صدیقه اطهر (س) و ای هم‌نوی مولا، مهدی (عج) آن گاه که غریبانه به زیارت می‌آید. ای بقیع مطهر، ای گنجینه‌دار نور، ای مدفن مجاهدان راه حق، و ای حکایت‌گر غربت.

ای بقیع مطهر منتظر باش، آنان توانستند که نور را در حبس کشند تو هم غریب خواهی ماند. ای بقیع با ما سخن بگو

اینجا گورستان بقیع است و این خاک گنجینه‌دار فریادی است که قرن‌ها در سینه هرچند اشک ما تاب مستوری نداشته است، اما این بار این بغضی نیست که فقط با گریه باز شود و این جراحت نه جراحی است که با مرهم اشک شور التیام یابد.

خطاب ما اینجا با عاشقان است و با درد آشنایان که این حکایت را دیگر هر دلی تاب شنیدن ندارد. ای چشم خون‌بار تا حجاب از تو بردارند و ببینی که این خاک گنجینه‌دار نور است و مدفن عشق و اینجا، بقعه‌ای است از بقاع بهشت و آن نفخه‌ای که در بهشت روح می‌دمد از سینه این خاک برمی‌آید چرا که اینجا مدفن کلیدداران بهشت است.

بقیع؛
اگر آنان
توانستند
که برای
همیشه
شمس را
در غربت
غروب نگه
دارند تو
نیز غریب
خواهی
ماند

ملاحظات حرم

در حرمین شریفین همواره مراقب جیب، کیف، موبایل، و محل نگهداری پول و اشیاء قیمتی خود باشید. سارقان همیشه و در شکل‌های مختلف در کمین بوده و مترصد فرصت برای سرقت هستند. در فرهنگ عرب، بلند کردن کفش به طرف افراد توهین قلمداد می‌شود، دقت کنید اگر کفش‌های خود را به حرمین می‌برید، در کیسه‌های مخصوص قرار دهید و در برابر قبر رسول خدا آنها را بلند نکنید.

رعایت بهداشت

خوردن غذاهای مانده موجب بیماری‌های گوارشی مانند اسهال و استفراغ و از دست رفتن فرصت‌های زیارتی می‌شود. پرهیز از پرخوری سلامت شما را در طول سفر تضمین می‌کند. مصرف نوشابه‌های گازدار باعث بروز انواع مشکلات مانند یبوست، افزایش قند خون و .. می‌شود. عمل به توصیه‌های افراد غیر پزشک در مورد تغییر مصرف داروی ضد بارداری بانوان را دچار عوارضی جدی خواهد کرد.

تلصیق

آقایان محترم در هنگام طواف مراقب باشند تا حتی المقدور بدن آنها با بانوانی که جلوی آنها قرار می‌گیرد تماس برقرار نکنند. معمولاً دستگیری به این اتهام در کنار حجر الاسود که از شلوغی خاصی برخوردار و با دوربین‌های مدار بسته متعدد کنترل می‌شود، اتفاق می‌افتد. لازم به ذکر است بدلیل اینکه عموماً زنان دستگیر نمی‌شوند اثبات اینکه شما محرم خویش را جهت استلام حجر همراهی می‌کرده‌اید، کاری دشوار است.

است که باید به کمر بسته شود و دیگری "رداء" است که به دوش انداخته می شود. این دو جامه باید بعد از بیرون آوردن همه لباسهایی که پوشیدن آن ها بر محرم حرام است پوشیده شوند. وقت پوشیدن لباس احرام ۲- بنا بر احتیاط واجب، باید دو جامه مذکور را پیش از نیت احرام و تلبیه ببوشد.

گره زدن لباس احرام

۳- گره زدن لنگ به گردن جایز نیست. ولی سنجاق زدن و امثال آن و گره زدن بعضی آن به بعضی دیگر، مانعی ندارد، مادامی که از صدق عنوان ازار خارج نشود. و همچنین در رداء، گره زدن آن با سنجاق یا گیره یا با گذاشتن سنگریزه در دو طرف آن، بستن آن بانج به نحو متعارف تازمانی که عنوان رداء بر آن صدق کند جایز است.

شرایط لباس احرام

۴- جامه احرام باید شرایط لباس نمازگزار را داشته باشد
۵- لباس احرام زن نباید از حریر خالص باشد
۶- وجوب پوشیدن دو جامه احرام، مخصوص مردان است، ولی زنان می توانند در همان لباس خودشان، به هر نحو که هست، محرم شوند، چه دوخته باشد یا نباشد، مشروط بر اینکه شرایط لباس نمازگزار، رعایت شده باشد.

نجس شدن لباس احرام

۷- اگر جامه ی احرام نجس شود، بنا بر احتیاط واجب باید آن را تطهیر یا تعویض کند.

شورای استفتاء بعثه مقام معظم رهبری در مدینه منوره

زائران از بام مسجد النبوی (ص) هم می توانند استفاده کنند

بنا بر اعلام مسئولان مسجد النبوی (ص)، تعداد بابها در مسجد النبوی (ص) به ۱۰۰ باب افزایش یافته است و همچنین پلههای برقی منتهی به بام مسجد در دسترس زائران قرار گرفته است و ورود از تمام بابها تنظیم می شود و گذرگاهها هم باز شده تا زائران به جاهای خالی در حرم وارد شوند.

امام محمدباقر (ع) فرمودند: هر کس با خانواده اش خوشرفتار باشد، بر عمرش افزوده می گردد.

ارزش انس با اهل دانش

زائر در طول سفر به دور از غوغای زندگی و امور خسته کننده، در گردونه فرصتی با ارزش و فراغتی ملکوتی قرار می گیرد؛ بنابراین بر او لازم است که بخشی از آن فرصت را هزینه گفت و گوی دینی، تربیتی، علمی و اخلاقی با اهل فن کند. به ویژه سؤالاتی را که در زمینه عقاید، احکام، حلال و حرام، دنیا و آخرت دارد، با اهلش در میان گذاشته، از این طریق خود را به دانش دینی و آگاهی لازم در جهت تأمین سعادت دنیا و آخرتش بیاراید.

استاد حسین انصاریان

را که با دیگری می نشیند و از فرهنگ و فقه و علوم ما گفت و گو می کند. یقیناً سومین نفر آنان فرشته ای است که برای آن دو نفر طلب آموزش می کند. و هرگاه دو نفر درباره فرهنگ ما گفت و گو کنند، خداوند با آن دو نفر به فرشتگان مباحثات می کند؛ پس هنگامی که در امور الهی اجتماع کردید، به پرسش و پاسخ های مسائل تربیتی مشغول شوید؛ زیرا در اجتماع و گفت و گوی شما، زنده کردن یاد و مکتب ماست، و بهترین مردم پس از ما، کسی است که درباره امور ما گفت و گو کند و مردم را به یاد ما دعوت کند. رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در حدیثی زیبا فرموده:

«الْمُتَّقُونَ سَادَةٌ وَالْفَقِهَاءُ قَادَةٌ وَالْجُلُوسُ إِلَيْهِمْ عِبَادَةٌ»

«اهل تقوا سرورند، فقیهان رهبرند، و نشستن نزد آنان [برای بهره گیری از بینش و دانششان] عبادت است.»

حضرت رضا (علیه السلام) از پدران و از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت می کند:

مُجَالَسَةُ الْعُلَمَاءِ عِبَادَةٌ وَالنَّظَرُ إِلَيَّ عَلِيَّ (علیه السلام) عِبَادَةٌ وَالنَّظَرُ إِلَى النَّبِيِّ عِبَادَةٌ وَالنَّظَرُ إِلَى الْمُصْحَفِ عِبَادَةٌ وَالنَّظَرُ إِلَى الْوَالِدَيْنِ عِبَادَةٌ»

«نشستن با دانشمندان برای بهره گیری از علمشان، و نگاه به علی (علیه السلام)، و چشم دوختن به کعبه، و نظر کردن به قرآن و نگاه به پدر و مادر عبادت است.»

زائر عزیز با توجه به این روایات بسیار مهم که گوشه ای از روایات فراوان باب گفت و گوی علمی و دینی است، بخشی از فرصت خود را در سفر حج که دارای فراغت هستی هزینه گفت و گوی دینی و علمی و اخلاقی کن، تا بیش از پیش به کرامت و صدق و تربیت و آداب انسانی آراسته شوی، و ثواب و پاداش عظیمی برای آخرت خود ذخیره نمایی، و از این طریق رضایت حق و پیامبر و ائمه طاهرين را جلب کنی و به معنویت زیارت خود بیفزایی.

«ای مردم! خوشا به حال کسی که توجه به عیوب خودش، او را از پی گیری عیوب دیگران باز دارد، و بدون داشتن کمبود و نقص به فروتنی و خاکساری در جای خودش تن در دهد، و با اهل بصیرت و بینش همنشین شود، و با تهیدستان و فقیران همزیستی و آمد و شد داشته باشد، و مالی را که از راه حلال و بدون معصیت به دست آورده، در راه حق هزینه کند.»

امام رضا (علیه السلام) نیز می فرماید:
«کسی که در جلسه ای شرکت کند و در آن جلسه [فقه و حلال و حرام و] احکام ما را با بحث و گفت و گو به یاد دارد روزی که دلها می میرند، قلب او نخواهد مرد.»
پیشوای ششم امام صادق (علیه السلام) به داود بن سرحان فرمود:

«يَا دَاوُدُ أْبْلَغُ مَوَالِيَّ عَنِّي السَّلَامَ وَأَنِّي أَقُولُ رَجِمَ اللَّهُ عَبْدًا اجْتَمَعَ مَعَ آخَرٍ فَتَدَاكَّرَا أَمْرًا فَإِنِ نَالَهُمَا مَلَكٌ يَسْتَعْفِرُ لَهُمَا وَمَا اجْتَمَعَ اثْنَانِ عَلَى ذِكْرِنَا إِلَّا بَاهِي اللَّهُ تَعَالَى بِهِمَا الْمَلَائِكَةَ فَإِنِ اجْتَمَعْتُمْ فَاسْتَعْلُوا بِالذِّكْرِ فَإِنِ فِي اجْتِمَاعِكُمْ وَمَذَاكِرِكُمْ إِحْيَاءًا وَخَيْرٌ النَّاسِ بَعْدَنَا مَنْ ذَاكَرَ بِأَمْرِنَا وَدَعَا إِلَى ذِكْرِنَا»

«ای داود! به دوستانت از جانب من سلام برسان و بگو این گفته من است: خدا رحمت کند بنده ای

امر مومنان

(ع):

خوشا به

حال کسی

که با اهل

بصیرت

و بینش

همنشین شود

کسی که به قصد حج بیرون رود و جز خدا نبیتی نداشته باشد، به یقین، خداوند گناهان گذشته و آینده اش را می بخشاید و شفاعت او را درباره کسی که دعایش کند می پذیرد.

مسجد البیعه

این مسجد در جای بیعت عقبه دوم ساخته شد، تا یادآور آن خاطره عظیم باشد؛ به همین مناسبت، آن را مسجد البیعه نام نهادند. مسجد یاد شده حدود ۵۰۰ متر پایین تر از جمره عقبه، در سمت راست کسی است که به سوی مکه می رود.

البته به سبب آن که در دره ای کوچک واقع شده از داخل خیابان قابل رؤیت نیست و باید اندکی از کوه را بالا رفت تا بتوان آن را دید.

بنای نخستین آن، به دست منصور عباسی در ۲۴۴ ق. ساخته شد و مستنصر عباسی نیز آن را تعمیر کرد.

مسجد یاد شده، در دهه گذشته مساحتی کوچک، حدود ۱۰۰ متر داشت که در سال های اخیر بازسازی و توسعه یافت و مساحت آن به ۳۷۵ مترمربع رسید.

مسجد غمامه

زمانی که نمازگزار در مسجد النبوی به سمت قبله می ایستند و روی به جنوب دارد، سمت راست او غرب و سمت چپش، مدفن پیامبر (صلی الله علیه وآله) و شرق است.

در امتداد شمال غرب مسجد، در فاصله حدود سیصد متری، چندین مسجد وجود دارد که مهم ترین آنها مسجد غمامه است و سیصد متر با مسجد فاصله دارد.

حضرت محمد (ص) در سال های پایانی عمر خویش در جایی اقامه نماز عید و نماز باران کرد که امروزه به نام مسجد مصلا یا مسجد غمامه شناخته می شود.

مسجد الکوثر

این مسجد در وسط منا قرار داشته و بعضی گفته اند سوره کوثر در آنجا بر پیامبر (صلی الله علیه وآله) نازل شده است.

به گفته رفعت پاشا، مسجد الکوثر بسیار کوچک و در چهل متری سمت راست جاده اصلی بوده است. نامبرده در این مسجد کتیبه ای به خط مغربی دیده است. مسجد یاد شده در دوران سعودی، هنگام احداث پل های هوایی مسیر منا - عرفات تخریب شد.

درهای تاریخی مسجد النبوی

زمانی که مسجد النبوی بنا گردید، برای ورود و خروج چند در تعبیه شد. تا سال سوم هجرت، برخی از اصحاب که از شخصیت والایی برخوردار بودند، در حاشیه مسجد خانه می ساختند. این خانه ها دری به بیرون، و دری نیز به درون مسجد داشت.

حجت الاسلام والمسلمین رسول جعفریان

در سال سوم هجرت، قبل از غزوه احد، فرمانی از سوی رسول خدا (ص) صادر شد که همه درها بسته شود مگر در خانه علی (ع) «سدوا الابواب الا باب علی». رفت و آمد به مسجد، از طریق درهایی بود که هر یک تحت عنوانی نامگذاری شده بود. تعداد این درها به مرور زمان کم و زیاد شده است؛ با این حال برخی از درهای موجود در برابر همان درهای نخستین است.

♦ باب الرحمه

این در، در دیوار غربی مسجد قرار دارد. نامگذاری این در به «در رحمت» برگرفته از حدیثی از رسول خدا (ص) است که به درخواست شخصی که از این در وارد شده بود، از خداوند طلب نزول باران کرد و پس از هفت روز، طبق درخواست همان شخص که از همین در آمده بود، تقاضای قطع باران شد. این در را «باب عاتکه» نیز می نامیدند.

♦ باب جبرئیل

این در، مدخل ورودی رسول خدا - ص بوده و در دیوار شرقی مسجد قرار دارد. زمانی به باب النبوی نیز شهرت داشته است. روایتی دلالت بر آن دارد که رسول خدا - ص در مدخل این در با جبرئیل ملاقات کرد و سخن گفت، و از این رو به باب جبرئیل نامگذاری شد.

♦ باب السلام

این در نیز در دیوار غربی مسجد قرار دارد و از زمان بنای نخستین مسجد وجود داشته است.

♦ باب النساء

یکی از درهای مهم مسجد که در زمان توسعه آن در عهد خلیفه دوم ایجاد شد، باب النساء بود که هنوز هم به همین نام شهرت دارد.

این در اختصاص به رفت و آمد زن ها به مسجد داشته است. علاوه بر اینها، در توسعه های بعدی، دهها در جدید به مسجد افزوده شد. گفتنی است که در توسعه های بعدی، درهای جدید روبروی محل درهای قدیم ساخته شده است.

♦ مناره های مسجد

بنای نخستین مسجد و توسعه های بعدی آن تا زمان ولید بن عبد الملک، هیچ گونه مناره ای را در مسجد نشان نمی دهد. در آن زمان مؤذن تنها بر بام مرتفعی قرار می گرفته و ندای اذان سر می داده است. در توسعه زمان ولید، چهار مناره بر چهار گوشه مسجد النبوی ساخته شد. این مناره ها در گذر زمان جای خود را به مناره های بزرگتر و مستحکم تری داده است. مناره های جدیدی به دست سلطان قایتبای ساخته شد که در توسعه جدید برخی از آنها از میان رفته و برخی باقی مانده است. مناره های جدیدی نیز برای مسجد ساخته شده است. چهار مناره اصلی مسجد عبارتند از: مناره های سلیمانیه و مجیدیه که در دو سوی ضلع شمالی قرار گرفته و مناره های قایتبای و باب السلام که در دو سوی ضلع جنوبی (قبله) قرار دارد. در حال حاضر مناره های دیگری نیز بر آنچه بوده افزوده شده است.

بنای نخستین

مسجد و

توسعه های

بعدی آن تا

زمان ولید

بن عبد

الملک، هیچ

گونه

مناره ای

را در

مسجد نشان

نمی دهد.

در آن

زمان مؤذن

تنها بر بام

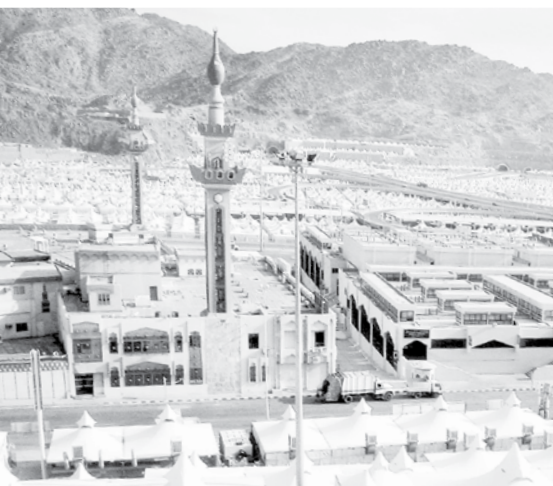
مرتفعی قرار

می گرفته و

ندای اذان

سر می داده

است

همه ساله در موسم حج به سبب ازدحام جمعیت و مراقبت از پرده کعبه مشرفه، مسئولان حرمین شریفین، پرده کعبه را سه متر بالا می کشند که امسال نیز این کار انجام شد. اداره کل امور مسجدالحرام و حرم مطهر نبوی(ص) اعلام کرد: در چارچوب اقدامات خود با آغاز موسم حج هر سال و با ورود حجج و با هدف دریافت پرده جدید کعبه در ابتدای ذی الحجه، شامگاه سه شنبه، پرده کعبه مشرفه به میزان سه متر بالاتر از حجرالاسود کشیده شد تا از پاره شدن و مخدوش شدن به سبب ازدحام طواف کنندگان در صحن طواف محافظت شود. براساس این گزارش، این اقدام هر ساله و زمانی که تعداد طواف کنندگان به اوج خود می رسد و پس از پایان موسم حج، به وضع عادی خود بر می گردد. همچنین قرار است طبق رسم هر ساله، پرده جدید کعبه جایگزین پرده قدیمی شود.

حجاج چه زمانی می توانند پس از مراسم حج به مدینه برگردند

حجاج بیت الله الحرام تنها از بامداد روز چهارده ذی الحجه می توانند پس از مناسک حج به مدینه منوره مشرف شوند. به گزارش پایگاه اطلاع رسانی حج، رسانه‌های عربستان از موافقت وزیر حج عربستان با یک توصیه در خصوص اعزام حجاج از مکه مکرمه به مدینه منوره پس از پایان مناسک حج خبر دادند. بر اساس این گزارش، وزیر حج عربستان با اعزام حجاج به مدینه منوره در بامداد ۱۴ ذی الحجه موافقت کرد. روزنامه الریاض نوشته است این توصیه از سوی کمیته‌ای ارائه شده است که در خصوص عملیات اعزام حجاج بین مکه مکرمه و مدینه منوره در زمان های پیک (اوج حضور حجاج) یعنی روزهای ۲۴ و ۲۵ ذی القعدة و همچنین روزهای ۱۴ و ۱۵ ذی الحجه تشکیل شده است.

ورود نخستین حجاج مدینه بعد به سرزمین وحی
نخستین پرواز حجاج مدینه بعد ایرانی در ساعت ۱۰:۳۰ با مداد
سه شنبه به فرودگاه جده وارد شدند.

سرپرست حجاج ایرانی از دفتر حج و زیارت سازمان صدا و سیما بازدید کرد

حجت الاسلام و المسلمین سید علی قاضی عسکر از دفتر حج و زیارت سازمان صدا و سیما مستقر در بعثه مقام معظم رهبری بازدید کرد. در این دیدار، گزارشی از فعالیت های بخش های مختلف دفتر نمایندگی سازمان صدا و سیما به نماینده ولی فقیه در امور حج و زیارت ارائه شد. در ادامه سرپرست حجاج ایرانی، بر

اهمیت نقش صدا و سیما در پوشش اخبار و ارائه آگاهی های لازم در مورد روند برگزاری مراسم حج و نیز خدماتی که از سوی بخش های مختلف سازمان حج و زیارت و بعثه مقام معظم رهبری ارائه می شود، تاکید کرد. ایشان همچنین توصیه هایی را برای ارتقای سطح کیفی برنامه های خبری و گزارشی صدا و سیما از حج مطرح نمود.

امداد و راهنمایی زائران در حج تمتع شبانه روزی شد

مسئول امداد ستاد اجرایی سازمان حج و زیارت در مدینه منوره از شبانه روزی شدن امداد و راهنمایی زائران در حج خبر داد.

رضا کیخا، افزود: رسیدگی به امور زائرین گمشده و راهنمایی آنها وظیفه اصلی حوزه امداد و استقبال ستاد اجرایی حج در مدینه منوره است که با هماهنگی مدیران کاروان ها صورت می گیرد. مسئول امداد ستاد اجرایی حج و زیارت در مدینه منوره ادامه داد: خوشبختانه موارد اندک مفقودی بین زائران در مدینه منوره با اطلاع مدیران کاروان شناسایی و از سوی اعضای این ستاد به کاروان هایشان برگردانده شدند. وی اضافه کرد، امداد و راهنمایی زائران مانند حوزه های دیگر امدادی کاری ۲۴ ساعته است که دفتر امداد و راهنمایی ستاد اجرایی حج در مدینه منوره دو نوبت برای این منظور در نظر گرفته که نوبت نخست ۸ تا ۲۴ و نوبت دوم از ساعت ۲۴ تا هشت صبح است. به گفته کیخا لباس ها و کاورهای اعضای ستاد اجرایی سازمان حج و زیارت دارای برچسب امداد و راهنمای حجاج به منظور ارائه خدمات بهتر به زائران ایرانی است که در مدینه بین ماموران این دفتر توزیع شده و از نرم افزارهای ثبت ورود جهت دریافت روزانه آمار مفقودین استفاده می شود. وی توضیح داد، امداد و راهنمایی زائران در زمینه جستجو برای بار مفقودی در فرودگاه مدینه یا هتل ها یا حتی در بیرون از هتل از دیگر خدماتی است که دفتر امداد و راهنمایی

حجاج در مدینه منوره به زائران ارائه می دهد. وی افزود: مفقودی بار زائران پس از جستجو و پیدا شدن به واحد امداد منتقل می شود و پس از اطلاع به مدیران کاروان به آنها تحویل داده می شود. این مسوول ستاد اجرایی سازمان حج و زیارت در مدینه منوره اظهار داشت: راهنمایی در خصوص پوشش بیمه ای از دیگر خدماتی است که در دفتر استقبال و امداد زائران در مدینه انجام می شود. وی گفت: بررسی فرم های خسارت و تایید آن پس از انجام کارشناسی بر اساس اظهارات زائران و ارائه راهنمایی های لازم درباره چگونگی مراجعه زائران مالباخته به هنگام مراجعه به کشور به شرکت بیمه ایران از جمله این خدمات است. مسئول امداد ستاد اجرایی سازمان حج و زیارت افزود: اگر خدای نکرده زائری در سفر حج فوت کند یا مصدوم و بیمار شود به طوری که نیاز به بستری در ایران داشته باشد هماهنگی های لازم با نمایندگان بیمه ایران مستقر در ایستگاه های پروازی از سوی دفتر استقبال و امداد به منظور اعزام به بیمارستان های تخصصی در کشور انجام می شود و معرفی نامه جهت ارائه به مدیران بیمه ایران در استان های ذیربط برای ورثه قانونی فوت شدگان صادر می شود.

ایشان توصیه هایی را برای ارتقای سطح کیفی برنامه های خبری و گزارشی صدا و سیما از حج مطرح نمود.

امداد و راهنمایی زائران مانند حوزه های دیگر امدادی کاری ۲۴ ساعته است که دفتر امداد و راهنمایی ستاد اجرایی حج در مدینه منوره دو نوبت برای این منظور در نظر گرفته که نوبت نخست ۸ تا ۲۴ و نوبت دوم از ساعت ۲۴ تا هشت صبح است

سخنان رئیس‌جمهور متین و منطقی بود

آیت‌الله‌آملی‌لاریجانی رئیس‌قوه قضاییه با متین و منطقی خواندن سخنان رئیس‌جمهور گفت: مذاکره و روابط ایران با دیگر کشورها ممنوع ذاتی نیست و آنچه موجب تأخیر انجام برخی مذاکرات شده بود مرهون بی‌اعتمادی به صداقت در گفتار و رفتار غربی‌ها به‌ویژه آمریکایی‌ها بود.

زائران در بین الحرمین مدینه منوره نخستین دعای پر فیض کمیل را زمزمه می‌کنند توصیه‌های مهم برای حضور در دعای کمیل امشب

ادامه از صفحه اول

وی افزود: با توجه به باز بودن دربهای مسجدالنبی(ص) در هنگام برگزاری مراسم دعای کمیل و از طرفی ضرورت به نمایش گذاردن وحدت و یکپارچگی ملت مسلمان ایران اسلامی به کلیه زائرین محترم تأکید می‌شود، در زمان برگزاری مراسم دعای کمیل فقط در محوطه برگزاری دعا حضور داشته باشند.

با توجه به ممانعت پلیس سعودی از انتقال اشیاء اضافی به محل مراسم، آخوندی از زائران خواست غیر از زیرانداز، کتاب دعا و بطری کوچک آب، هیچ وسیله دیگری به ویژه دوربین همراه خود نیاورند. وی همچنین از زائران خواست تا به هنگام عزیمت به محل برگزاری مراسم، کارت شناسایی خود را به همراه داشته باشند. آخوندی به مدیران، روحانیون و کارکنان کاروان‌ها نیز توصیه نمود با عوامل بعثه جهت تعیین محل استقرار زائران در محل مراسم همکاری داشته باشند.

**غیر از
زیرانداز،
کتاب دعا
و بطری
کوچک آب،
هیچ وسیله
دیگری به
ویژه دوربین
همراه خود
نیاورید**

تاکید بر ضرورت توجه و تدبیر در قرآن کریم در مراسم حج

ادامه از صفحه ۲

هرکس به قرآن توجه و در آداب و اسرار پر رمز و راز و حقایق آیات الهی تأمل کند روحش صفا و قلبش آرامش خواهد یافت.

سرپرست حجاج ایرانی با ذکر روایتی از رسول مکرم اسلام (صله الله علیه و آله) افزود: کسی که حقیقت قرآن را درک کند هیچ‌گونه نیازی به دیگران ندارد. امام سجاد(علیه السلام) نیز می‌فرماید: اگر تنهای تنها شوم اما قرآن با من باشد احساس تنهایی نمی‌کنم.

وی گفت: مردم ایران با استعداد و ضریب هوشی بالایی که دارند می‌توانند فرهنگ حفظ قرآن کریم را توسعه داده و با ترویج و تشویق حفظ و قرائت قرآن در حوزه قرآنی نمونه باشند.

آقای قاضی عسکر در پایان ابراز امیدواری کرد حضور کاروان قرآنی در سرزمین وحی در جهت ترویج آیات الهی و توجه هر چه بیشتر به قرآن پر خیر و برکت باشد.

در ابتدای این دیدار دکتر احمدی رئیس گروه اعزامی قاریان و حافظان قرآن کریم طی گزارشی گفت: تلاوت قرآن در مراسم دعای کمیل، دعای ندبه، محافل انس و معرفت، دیدارهای عمومی، دیدارهای روحانیون و خادمان کاروان‌ها و برگزاری محافل قرآنی در مدینه منوره و مکه مکرمه از جمله برنامه‌هایی قاریان و حافظان قرآن کریم در حج سال جاری است.

معاون بانک مرکزی: نرخ ارز واقعی شده است

غلامعلی کامیاب معاون بانک مرکزی با تأکید بر این که عرضه و تقاضا باید نرخ ارز را در بازار تعیین کند، تصریح کرد: در حال حاضر که نرخ دلار در بازار آزاد افت کرده در حقیقت می‌توان گفت که این نرخ واقعی شده است.

کامیاب گفت: معنای تک‌نرخ کردن ارز این نیست که به‌طور قطع نرخ دلار در بازار کاهش می‌یابد. وی با بیان این که نرخ ارز را بازار تعیین می‌کند، گفت: کاهش نرخ دلار در روزهای اخیر به طور عمده به دلیل انتظاراتی بوده که در مردم ایجاد شده است.

کامیاب گفت: معنای تک‌نرخ کردن ارز این نیست که به‌طور قطع نرخ دلار در بازار کاهش می‌یابد. وی با بیان این که نرخ ارز را بازار تعیین می‌کند، گفت: کاهش نرخ دلار در روزهای اخیر به طور عمده به دلیل انتظاراتی بوده که در مردم ایجاد شده است.

♦ روز گذشته در مجمع عمومی سازمان ملل رخ داد؛ دیالوگ غیر مستقیم اوباما و روحانی

آفتاب یزد

♦ اوباما: فتوای رهبر ایران مبنای توافق با تهران است / روحانی: ایران به دنبال افزایش تنش با آمریکا نیست

ایران

♦ یک پرونده ۳۳ ساله روی میز بهارستان؛ طلسم تعریف جرم سیاسی شکسته خواهد شد؟

ابتکار

♦ بیان دیدگاه‌های روسای جمهوری ایران و آمریکا در سازمان ملل

اطلاعات

♦ دستور توقف کاهش قیمت دلار

تهران امروز

♦ در شصت و هشتمین جلسه مجمع عمومی سازمان ملل مطرح شد؛ اوباما: آمریکا به دنبال تغییر نظام در ایران نیست

جمهوری اسلامی

♦ فرمان ایست بانک مرکزی به کاهش نرخ ارز

جام جم

♦ مقاومت انقلابی، اوباما را مقابل رهبر و ملت ایران خاضع کرد

جوان

♦ شش قاضی متخلف برکنار شدند

خراسان

♦ دیدار روسای جمهور ایران و آمریکا در نیویورک انجام نشد؛ شاید وقتی دیگر

شرق

♦ در مجمع عمومی سازمان ملل اوباما علیه ایران باز هم لاف گزاف زد

کیهان

♦ استقبال جهان از پیام صلح ایران

همشهری

اذان ظهر: ۱۲/۱۳
اذان مغرب: ۱۸/۱۵
اذان صبح فردا: ۴/۵۴
طلوع آفتاب: ۶/۱۰

مکه مکرمه

اذان ظهر: ۱۲/۱۳
اذان مغرب: ۱۸/۱۵
اذان صبح فردا: ۴/۵۴
طلوع آفتاب: ۶/۱۱

مدینه منوره

شاهد

به نام کسی که هستی را آفرید سخنم را با نام او آغاز می کنم و این آخرین پیام من است به تمامی عزیزانم که مرا می شناسند.

پدر و مادر عزیزم! فرزند شما آگاهانه قدم در راه پاسداری از انقلاب اسلامی گذاشت. پدر و مادرم! شهادت ودیعه الهی است از جانب خداوند تبارک و تعالی برای آن کسانی که لایق هستند و این شهادت ها است که باعث می شود احکام اسلام و انقلاب پیشرفت بکنند.

مذهبی که ما مسلمانان داریم مذهب شهادت است و اسلامی که ما در راه آن آمده ایم می خواهد انسانی عادل و کامل به تمام معنی بسازد. همانطوریکه در نهج البلاغه آمده است اکرم الموت قتل فی سبیل الله، شرافتمندانه ترین مرگها شهادت در راه خداست. خواهرانم و برادرانم! همچون حضرت زینب (س) و حضرت امام سجاد (ع) پیام خون شهید را به همه برسازید که مذهب ما مذهب شهادت است.

وصیت نامه شهید علی زارعی

ارتباط با زائر

اینجا، فضایی است که برای انعکاس دلنوشته ها، خاطرات، تجربیات و عکس های دیدنی زائران از سفر حج اختصاص یافته است. می توانید مطالب خود را از طریق پیامک و یا از طریق پست الکترونیک نشریه برای ما ارسال کنید.

مدینه - باب العوالی شارع علی بن ابیطالب (ع)
هتل قصر الدخیل

مکه - عزریزه شمالی جنب مرکز
التصالات السعودیه - هتل دارهادی

zaernews@gmail.com

www.hajj.ir/245 (نشریه زائر)

www.hajj.ir (پایگاه اطلاع رسانی حج)

+966 537 367 545

حرف آخر

تجرد روح

به راستی انسان آگاه در اعمال گوناگون حج، بارها تجرد روح و فوق طبیعی بودن آن را به خوبی احساس می کند. روح در این عمل با باز کردن زنجیرهای سنگین محیط و اجتماع و خواسته های طبیعی خویش، به قدرت پرواز خود در بیکرانه ها آگاه می شود و حیات خود را در افق بسیار والایی که هدف اساسی خود را در سطوح مختلفش جای داده است مشاهده می کند. در آن حریم مقدس به درک این مسئله می رسند که هیچ چیز در این عالم استقلال ندارد و قابل تکیه زدن نیست و به این حقیقت واقف می گردند که خلأ روح جز با عشق و محبت و اطاعت از جناب او پر نمی شود و به این واقعیت آگاه می گردند که هر چه هست اوست و ما سواي او جز سایه ای بیش نیست و تنها سکوی پرواز و مایه ارزش برای انسان نقطه اتصال به جناب اوست.

شیخ حسین انصاریان

شعر

سفر عشق

سفر خوش، مسافر! برایم دعا کن
مسافر! سفر کن، زمین را بلرزان
در آغوش شب ها، زمین بغض کرده
و آنجا، در آن آسمان زمینی
سفر خوش، مسافر! به قلبت رسیدی
اکرم نجفی

عکس روز

مدینه منوره - مسجد شیعیان

اگر...

اگر به هر دلیل در عرفات یا منا از چادرهای ایرانی دور افتادید تلاش کنید از طریق پرچم های افراشته یا بالن هایی که به رنگ پرچم مقدس جمهوری اسلامی ایران هستند محل چادرهای ایرانی را پیدا کنید و در صورت نیاز به پلیس مراجعه و با ارائه کارت زائر خود از آن ها کمک بخواهید.

گفتم گفت

گفتم: نقش تکالیف دینی - اعم از واجبات و محرمات - در آراستن به فضایل و ترک رذایل اخلاقی چیست؟
گفت: دین الهی به عنوان یک مجموعه واحد و کامل در سه بعد عقاید، اخلاق و اعمال، برنامه های به هم پیوسته دارد و چون همه این برنامه ها از مبدا هستی نشات گرفته اند، با فطرت و ساختار وجودی انسان هماهنگ اند. احکام الهی، با توجه به اسرار و لطایفی که در فلسفه آنها نهفته است، با خواسته ها و نیازها و گرایش های مقدس انسان منطبق اند و جزء مطلوبات و مطالبات فطری انسان به شمار می آیند؛ از این رو در هر واجبی که بر عهده انسان گذاشته شده مصلحتی و نیز در هر حرامی، فسادی یافت می شود و اگر به مستحبات و نیز مکروهات به دقت نظر افکنیم و کمی با فلسفه آنها آشنا شویم، مشاهده می کنیم که آنها نیز دارای صلاح و فسادند، منتهی نه به حدی که در واجب و حرام وجود دارد.

لغت نامه

کوه ابوقبیس

کوه ابوقبیس با ارتفاع ۴۲۰ متر در شرق مسجدالحرام واقع است. کوه صفا که سرآغاز و مبدا سعی است در دامنه این کوه واقع شده. بعضی گفته اند قبر شیث بن آدم و به روایتی قبر حوا در دل این کوه قرار دارد و گویند چندین پیامبر در آن کوه مدفون شده اند.